

MUDRÁK JÓZSEF

A DEBRECENI TISZA ISTVÁN-TUDOMÁNYEGYETEM
ORVOSTUDOMÁNYI KARÁNAK KÖZREMŰKÖDÉSE
LEVENTE-EGÉSZSÉGÜGYI TANFOLYAMOK
MEGSZERVEZÉSÉBEN – JENEY ENDRE PROFESSZOR
JAVASLATA 1937-BŐL

THE INVOLVEMENT OF MEDICAL FACULTY OF THE TISZA ISTVÁN UNIVERSITY IN THE ORGANIZATION OF MEDICAL COURSES FOR PALADINS – THE SUGGESTION OF PROFESSOR ENDRE JENEY FROM 1937. At the end of 1936 Elemér Vargha, Deputy Mayor of Debrecen, who was the city representative of the Hungarian Red Cross, contacted first the Faculty of Medicine of the Tisza István University to teach medical courses for paladins. Endre Jeneý, the professor of economics prepared a detailed plan for two different age groups for 12–12 course periods. The detailed plan includes the description of course subjects, provides the schedule, the names of teachers and nurses. At the end, the course was not realized.

Mínthogy a trianoni békediktátum a magyar honvédség létszámát 35 ezer főben maximalizálta, a katonai előképzés és a hazafias, nemzeti szellemű nevelés érdekében hozott, a testnevelésről szóló 1921. évi LIII. tc. alapján állították fel a leventeszervezetet. A törvény a huszonegy év alatti férfiaknak/fiúknak tette kötelezővé a testnevelést, ők lettek a leventék. A felügyeletet a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium az Országos Testnevelési Tanács illetékes szakosztálya révén látta el.

A leventeképzés szigorúan valláserkölcsi alapokon álló katonas és hazafias nevelést írt elő, amelynek révén a testneveléshez társult a katonai előképzés és légvédelmi oktatás is. A leventék korához, szellemi adottságaihoz és fizikai erőnlétükhöz igazodva három korcsoportot különítettek el:

I. korcsoport: a leventeapródok (12–14 évesek)

II. korcsoport: az ifjúleventék (15–17 évesek)

III. korcsoport: a leventelegények (17 éves kortól felfelé)

A testnevelés része volt az egészségápolás is, amelyre az „ép testben ép lélek” felfogás alapján nagy hangsúlyt fektettek.¹

1936 végén jött a megkeresés a debreceni Tisza István-tudományegyetem Orvostudományi Karához Vargha Elemér helyettes debreceni polgármestertől (aki a Magyar Vöröskereszt Egylet Debrecen Városi Választmánya elnöke is volt egyben), hogy az orvosi kar oktatói vállalnának-e szerepet levente-egészségügyi tanfolyamok megtartásában mint egyes témák előadói.

¹ Révai Új Lexikona, főszerk. KOLLEGA TARSOLY István, XIII., Szekszárd, 2004, 367.

Az 1936–37-es tanév dékánja, Neuber Ede bőrgyógyászprofesszor Jeney Endrének, a Közegészségtani Intézet igazgatójának adta ki a tervezet elkészítését. Jeney két professzortársát, Fornet Béla belgyógyászt és Hüttl Tivadar sebészt vont be a tervezet elkészítésébe, így hárman alkották a bizottságot, amelynek nevében Jeney kész tervezetet, részletes felosztást nyújtott be. Bár Neuber nem vett részt a bizottságban, szimpátiája és támogatása nyilvánvaló, hiszen pár évvel korábban éppen az ő kezdeményezésére vezettek be előbb az elemi iskolai tanulók, majd az egyetemisták egészségügyi átvizsgálását.

A tervezet szerint a leventék II. és III. korcsoportja részére külön-külön előadás-sorozat lesz, amelyek tizenkét héten át tartanak a Fiú Felsőkereskedelmi Iskolában. Az előadások 1937. február 7-én kezdődnek, minden alkalommal 1-1 előadás a II. és III. korcsoportbeliek részére.

A II. korcsoportbeliek részére egy általános egészségügyi ismeretterjesztés (amelyen a Közegészségtani Intézet egyik tanársegéde ad elő) után két betegápolási óra következik, amelyet a Belklinikához tartozó Ápoló- és Védőnőképző Intézetben oktató testvér tanító-ápolónője („oktató testvér”), főápolónője, Joó Istvánné Tarr Mária vöröskeresztes ápolónő tart (ő 1944-ben könyvet is írt Elméleti és gyakorlati betegápolás címmel). Ezután nyolc előadás foglalkozik az elsősegélynyújtással (baleseteknél, illetve sérüléseknél), ezeket a Belklinika, illetve a Sebészeti Klinika tanársegédei tartják (később többségük tudományos fokozattal, magántanári habilitációval is rendelkező szakember, kórházi főorvos lett). Az utolsó előadás az egészségügyi felszerelésekről szól, amelyet egy belklinikai oktató-ápolónő tart.

A III. korcsoportnál már kicsit változott a felosztás: az első két előadás az emberi test leírása, anatómiája, előadja az Anatómiai-Biológiai Intézet tanársegéde. Az egészségügyi anyagokról és felhasználásukról nem egy oktató-ápolónő, hanem a Sebészeti Klinika tanársegéde, a világháborús sérülésébe fiatalon belehalt Dobay Miklós beszél. Kettő helyett egy előadás szól a betegápolásról, itt is Joó Istvánné Tarr Mária szerepel. A baleseteknél és sérüléseknél nyújtandó elsősegélynyújtással itt már csak négy előadás foglalkozik (szintén belgyógyász és sebész tanársegédek, akik később mind magántanár, kórházi főorvos, illetve közülük Jáki Gyula sebészprofesszor lett Szegeden). Ezután Kulin László gyermekklinikai tanársegéd (később Kossuth-díjas professzor) tart előadást a fertőző betegségekről. Új elem a nemi betegségekről (a tervezetben tudományos szóhasználattal „venereás betegségek”-ről) szóló két előadás, amelyen Dóczy Gedeon tanársegéd (az iskolaalapító Dóczy Gedeon fia, később magántanár és kórházi főorvos) világosít fel. A legutolsó előadáson a sebesültek és betegek szállításáról egy sebészeti klinikai műtőorvos ad tájékoztatást.

Jeney Endre professzor az 1937. január 13-i ülésen nyújtotta be tervezetét, az előadások és az előadók jegyzékét, amelyet az orvosi kar ülése vita nélkül elfogadott és továbbították Vargha Elemér helyettes polgármesternek, azzal a kitéttel, „hogy az előadások alkalmával a fegyelem fenntartása kellőleg biztosítottassék”.²

² Debreceni Tisza István-tudományegyetem (TITE) Orvostudományi Kar, 1937. január 13-i V. rendes ülés, 58/6. pont és ahhoz tartozó 2. melléklet.

Azonban a tervezett, mindenképpen igényesnek és magas szakmai színvonalúnak tervezett előadás-sorozatból nem lett semmi. Forrásaink erre vonatkozólag nagyon szűkszavúak, mindössze Jeney Endre okokat nem ismertető bejelentését tudjuk a következő, február 24-i ülésről:

„Dr. Jeney Endre ny. r. tanár jelenti, hogy a leventekiképzéssel kapcsolatos megbízatásának teljesítése bizonyos külső személyek és tényezők beavatkozása következtében kivihetlenné vált. Ezért a megbízatást a karnak visszaadja.”³

A forrás szövege:

„868/1936-37. K. sz. Debrecen, 1937. január 9.-én. –

Méltóságos Dékán Úr!

Alulírott bizottság nevében tisztelettel jelentem Méltóságodnak, hogy a levente egészségügyi tanfolyamok megszervezése ügyében folytatott megbeszélések szerint karunk csupán egy ilyen tanfolyam megrendezésében fog résztvenni, amely f. évi február 7.-én kezdődik. Az előadások mindig vasárnap délelőtt 9-10-ig tartanak az eddigi megállapodások szerint a Fiu Felsőkereskedelmi Iskolában. Egy-egy vasárnap két-két előadó szerepelne, 12 héten keresztül, vagyis összesen 24 előadóról kellene gondoskodnunk. –

Az előadások részletezése.

Tanterv a II. korcsoport számára.

<u><i>Előadás címe:</i></u>	<u><i>A megbízott előadó neve:</i></u>
<i>1. Egyszerű egészségügyi szabályok. Öltözködés, friss levegő, helyes testtartás, étkezés, alvás, napi testgyakorlatok, lábápolás.</i>	<i>Dr. Réthy Aladár tanársegéd, közegészségtani int.</i>
<i>2. Betegápolás. A betegápolásnál való segédkezés. A betegápolás fogalma és jelentősége. A betegszobák jellemzése, azok szellőztetése, fűtése, hűtése, világítása, tisztántartása. A betegágy. Betegápolók.</i>	<i>Tarr Mária oktatótestvér, belklinika.</i>
<i>3. Betegápolás. A beteg testének tisztántartása, fehérmemű cserélés. A lázas betegek felügyelete és ápolása. Magatartás fertőző betegekkel szemben. Desinfektio.</i>	<i>Tarr Mária oktatótestvér, belklinika.</i>
<i>4. Első segélynyújtás baleseteknél. Az első segélynyújtás ismeretének szüksége. Ájulás. Napszúrás. Agyrészködés. Mérgezések.</i>	<i>Dr. Dzsínich Antal tanársegéd, belklinika.</i>
<i>5. Első segélynyújtás baleseteknél. Mérges légneműek (gázok) belélegzése. Mérgezett sebek.</i>	<i>Dr. Pély Mihály tanársegéd, belklinika.</i>
<i>6. Első segélynyújtás baleseteknél. Akasztás. Megfojtás. Vízbefulladás. Betemetés általi fulladás. Villámcsapás és villamos vezeték által sújtás.</i>	<i>Dr. Jósza László tanársegéd, sebészeti klinika.</i>
<i>7. Első segélynyújtás baleseteknél. Égések. Megfagyás. Élesztési kísérletek. A halálnak ismertető jegei.</i>	<i>Dr. Balogh Zoltán György műtőorvos, sebészeti klinika.</i>

³ TITE Orvostudományi Kar, 1937. február 24-i VI. rendes ülés, 65/19. pont.

<i>Előadás címe:</i>	<i>A megbízott előadó neve:</i>
<i>8. <u>Első segélynyújtás sérüléseknél.</u> A sérülésekről általában, külerőszak általi sérülések. A sebek, ezek ismertető jelei és nemei. A sebgyógyulás módjai.</i>	<i>Dr. Benkovich Géza műtőorvos, sebészeti klinika.</i>
<i>9. <u>Első segélynyújtás sérüléseknél.</u> A sebek kezelése. Sebkiötés. Vérzések. A vérzéscsillapítás módszerei.</i>	<i>Dr. Bäckér István magántanár, sebészeti klinika.</i>
<i>10. <u>Első segélynyújtás sérüléseknél.</u> Csonttöresek. Rándulások és ficamok. A sérült megvizsgálása. Az első (ideiglenes) kötés. Kötésszabályok a sérült testrész sajátsgaira való tekintettel.</i>	<i>Dr. Dorogi Lajos műtőorvos, sebészeti klinika.</i>
<i>11. <u>Első segélynyújtás sérüléseknél.</u> Sebesültek üdítése. Első segélynyújtás gázmérgezetten és gázsérülések esetében; általános mentő rendszabályok.</i>	<i>Dr. Bodnár Tibor tanársegéd, sebészeti klinika.</i>
<i>12. <u>Egészségügyi felszerelések.</u> Betegápolási kellékek. Kötözőanyagok és azok karbantartása.</i>	<i>Szilágyi Ilona oktató testvér, belklinika.</i>

Tanterv a III. korcsoport számára.

<i>Előadás címe:</i>	<i>A megbízott előadó neve:</i>
<i>1. <u>Az emberi test leírása.</u> Az emberi testalkat ismeretének szükségessége. A test külső felosztása. A test szövetei. A szerveknek rendszerbe való beosztása. A csontvázrendszer. A csontok egymásközötti összeköttetése, ízületek.</i>	<i>Dr. Szépe Lajos tanársegéd, anatómiai intézet.</i>
<i>2. <u>Az emberi test leírása.</u> A vérrendszer. A légzőkészülék. Az emésztő készülék. A húgy- ivarszervek. Az idegrendszer. Az érzékszervek.</i>	<i>Dr. Szépe Lajos tanársegéd, anatómiai intézet.</i>
<i>3. <u>Az egészségügyi anyagok és felhasználásuk.</u> Gyógyszerek, kötözőanyagok. Orvosi eszközök. Betegszobák berendezése. Fertőtlenítés. A kötözőanyagok alkalmazási alapjai: a törölő és háromszögletű kendő. A pólyák. A sebkötöző csomag. Megkeményedő kötések. Sínek. Egészségügyi felszerelés.</i>	<i>Dr. Dobay Miklós műtőorvos, sebészeti klinika.</i>
<i>4. <u>Betegápolás.</u> A betegápolásnál való segédkezés. A betegápolás fogalma és jelentősége. A betegszobák jellemzése és azok szellőztetése, fűtése, hűtése, világítása, tisztántartása. A betegágy. A beteg testének tisztántartása. Febérmű cserélés. A lázas betegek felügyelete és ápolása. Magatartás fertőző betegekkel szemben. Desinfektio.</i>	<i>Tarr Mária, oktatótestvér, belklinika.</i>
<i>5. <u>Első segélynyújtás baleseteknél.</u> Az első segélynyújtás ismeretének szükségessége. Ajulás, napszárás, agyrázkódás. Mérgezések. Mérges légneműek (gáz) belégzése. Mérgezett sebek.</i>	<i>Dr. Dzsínich Antal tanársegéd, belklinika.</i>
<i>6. <u>Első segélynyújtás baleseteknél.</u> Akasztás, megfojtás. Vízbefulladás. Betemetés általi fulladás. Villámcsapás és villamosvezeték általi sújtás. Égések. Megfagyás. Élesztési kísérletek. A halálnak ismertető jelei.</i>	<i>Dr. Jáki Gyula tanársegéd, sebészeti klinika.</i>

<i>Előadás címe:</i>	<i>A megbízott előadó neve:</i>
<i>7. <u>Első segélynyújtás sérüléseknél.</u> A sérülésekről általában. Külerószak általi sérülések. A sebek és nemei. A sebgyógyulás módjai. A sebkezelés és az ápolók. Sebkötés. Vérzések. A vércsillapítás módszerei.</i>	<i>Dr. Orsós Jenő magántanár, sebészeti klinika.</i>
<i>8. <u>Első segélynyújtás sérüléseknél.</u> Csonttörések. Rándulások és ficamok. A sérült megvizsgálása. Az első (ideiglenes) kötés. Kötésszabályok a sérült testrész sajátosságaira való tekintettel. Sebesültek üdítése. Első segélynyújtás gázmérgezések és gázsérülések esetében; általános mentő rendszabályok.</i>	<i>Dr. Jóna László tanársegéd, sebészeti klinika.</i>
<i>9. <u>Fertőző betegségekről.</u> Heveny és idült fertőző megbetegedések és ellenük való védekezés.</i>	<i>Dr. Kulin László tanársegéd, gyermekklinika.</i>
<i>10. <u>Venerás betegségekről.</u> Venerás megbetegedések és ellenük való védekezés.</i>	<i>Dr. Dóczy Gedeon tanársegéd, bőrklinika.</i>
<i>11. <u>Venerás betegségekről.</u> Venerás megbetegedések és ellenük való védekezés. (II. rész.)</i>	<i>Dr. Dóczy Gedeon tanársegéd, bőrklinika.</i>
<i>12. <u>Sebesültek és betegek szállítása.</u> Általános alapelvek. Sebesültek vezetése. A sebesültek szállítása egy, vagy több ember által minden további segédeszköz nélkül. Hordágy. A sebesültek hordágyra való helyezése és levétele. A hordágy felemelése és továbbvittele. Rögtönzések egészségügyi célokra.</i>	<i>Dr. Pálmay István műtőorvos, sebészeti klinika.</i>

Tisztelettel kérem Méltóságodat, hogy a fenti két tanrendet az előadók neveinek felsorolásával együtt Dr. Vargha Elemér h. polgármester úr, a Vöröskereszt elnöke címére (Szent Anna u. 25.) mielőbb továbbítani méltóztassék, hogy a szervezési munkálatok halasztást ne szenvedjenek. –

Maradok Méltóságod iránt

őszinte tisztelettel

*Dr. Jeney Endre s. k. egyetemi ny. r. tanár,
Dr. Hüttl Tivadar s. k. egyetemi ny. r. tanár,
Dr. Fornet Béla s. k. egyetemi ny. r. tanár.”*